

การพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนภายใต้บริบทโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง

Development of Long-Term Care Service System for Community Older Adults in the Community: The Secondary Hospital Context

อะนุตย์ ปุริสังข์¹, กำทร ดานา^{2*}, พัชรมาศ คุณวงศ์³, อนุชา ไทยวงษ์⁴

^{1,3} พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลยางสีสุราช

^{2,4} อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โรงพยาบาลยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม **รูปแบบและวิธีวิจัย** ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบประสานความร่วมมือ (Mutual collaborative approach) ดำเนินการ 3 ระยะ คือ 1) ระยะศึกษาสถานการณ์ความต้องการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุในชุมชน 2) ระยะพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุในชุมชน และ 3) ระยะประเมินผลการพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จำนวน 65 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 34 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสรุปความ

ผลการศึกษา สถานการณ์ของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาพบ 1) ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีภาวะสุขภาพปานกลาง ต้องใช้อุปกรณ์ช่วย มีปัญหาการเคลื่อนไหว สูญเสียความจำและการมองเห็น 2) ด้านสุขภาพจิต มีภาวะซึมเศร้าเล็กน้อยถึงปานกลาง และมีภาวะสมองเสื่อม 3) ด้านเศรษฐกิจและสังคม แม้จะได้รับสนับสนุนการเงินจากบุตร รัฐบาลและชุมชน แต่ยังคงมีความกังวลด้านการเงิน กระบวนการพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย 1) การสร้างการมีส่วนร่วม 2) การสร้างความตระหนัก 3) การสร้างศูนย์รวมการบูรณาการทำงานระหว่างสามองค์กรภาคี และ 4) การบริหารจัดการให้บริการแบบบูรณาการ การดูแลระยะยาวระหว่างสามองค์กรภาคี ผลลัพธ์จากการพัฒนาพบว่า มีการจัดบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และมีความสามัคคีของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันเพื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง มี 3 ภาคี คือโรงพยาบาล องค์กรการบริหารส่วนตำบลและองค์กรภาคประชาชน ผู้ให้บริการมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันและปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน คือ วิสัยทัศน์ของผู้นำ ศักยภาพของทีมดำเนินงาน และทุนทางสังคมของชุมชนที่ศึกษาถือเป็นปัจจัยของความสำเร็จในการพัฒนาาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

คำสำคัญ : การดูแลระยะยาว, ผู้สูงอายุในชุมชน

สรุปสาระสำคัญ

1. ชื่อเรื่อง : การพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนภายใต้บริบทโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง
2. ชื่อผู้วิจัย หรือคณะผู้วิจัย พร้อมชื่อหน่วยงาน : อนุตย์ ปุริสังข์¹, กำพร ดานา^{2*}, พัชรมาศ คุณวงศ์³, อนุชา ไทยวงษ์⁴ ^{1,3}โรงพยาบาลยางสีสุราช ^{2,4} วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม
3. ชื่อผู้นำเสนอผลงาน : นางอนุตย์ ปุริสังข์ โทร 095 6673389 Email kanyang1@hotmail.com
4. บทนำและวัตถุประสงค์

ผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังที่อยู่ในภาวะพึ่งพาไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ถูกจัดให้เป็นกลุ่มที่มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลระยะยาว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีพยาธิสภาพของโรคที่รักษาไม่หาย อาจมีการกำเริบของโรคซ้ำอีกหรือมีความพิการหรือทุพพลภาพ การดูแลระยะยาวเป็นการให้บริการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีภาวะทุพพลภาพหรือมีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง เป็นบริการที่ต้องใช้ระยะเวลานาน มีความต่อเนื่องครอบคลุมตามความต้องการเน้นมิติของการดูแลด้านการส่งเสริมสุขภาพ การคงสภาพหรือชะลอความเสื่อมและการฟื้นฟูสภาพในชุมชน

สำหรับบริการสุขภาพของโรงพยาบาลยางสีสุราช มีระบบบริการการดูแลสุขภาพที่บ้าน (Home Health Care, HHC) ที่ให้การดูแลบุคคลทุกวัยอย่างต่อเนื่องที่บ้านภายหลังการจำหน่ายจากโรงพยาบาลเพื่อให้สามารถดูแลตนเองและเพื่อลดอัตราการกลับมารักษาซ้ำที่โรงพยาบาล ซึ่งจากการประเมินผลการให้บริการการดูแลสุขภาพที่บ้านของโรงพยาบาล พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ย 77.28 ปี ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาวะติดเตียงและมีภาวะพึ่งพาสูง มีฐานะยากจนมากและไร้คนดูแล และยังพบว่า ผู้ดูแล ญาติ มีภาวะเครียดจากการดูแลผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของทั้งผู้สูงอายุและผู้ดูแล ซึ่งอาจส่งผลให้ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลได้ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่พบช่องว่างของความรู้ ในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับทุติยภูมิและระดับตติยภูมิเพื่อรองรับการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และพบข้อจำกัดของระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ด้านระบบฐานข้อมูลการดูแล ระบบบริการและการเชื่อมต่อและเชื่อมโยงบริการทั้งในระดับทุติยภูมิและระดับตติยภูมิ เพื่อการจัดบริการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุและครอบครัวที่ต้องการดูแลระยะยาวในชุมชน ดังนั้นการศึกษานี้จะศึกษาปัญหาและความต้องการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุในชุมชน ศึกษากระบวนการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเป้าหมายการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาในชุมชนให้สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างอิสระนานที่สุดแม้จะมีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง มีภาวะทุพพลภาพและมีภาวะพึ่งพา มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน บริบทโรงพยาบาลยางสีสุราช จ.มหาสารคาม

5. วิธีการวิจัย ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบประสานความร่วมมือ (Mutual collaborative approach) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสถานการณ์ความต้องการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาในชุมชน 2) ดำเนินการพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน 3) การประเมินผลการทดลองระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาด้านกิจวัตรประจำวัน จำนวน 65 คน ใน 13 หมู่บ้าน และกลุ่มเป้าหมายที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ ภาควิชาที่เกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 24 คน ประกอบ ภาควิชาด้านสุขภาพจากโรงพยาบาล จำนวน 6 คน

ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล หัวหน้ากลุ่มการพยาบาล ผู้รับผิดชอบงาน HHC พยาบาลผู้รับผิดชอบงานดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายและพยาบาลวิชาชีพผู้รับผิดชอบการประสานงานดูแลผู้สูงอายุระดับอำเภอ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 11 คน ประกอบด้วย นายก อบต. และรองนายก อบต. และนักสังคมสงเคราะห์ ภาควิชาประชาชน จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ 5 คน และผู้ดูแลในครอบครัว 2 คน เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ เครื่องมือภาพสุขภาพ (Health Profile) สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน มีค่าความเชื่อมั่น 0.71 ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไป 2) ข้อมูลด้านร่างกาย โรคและความเจ็บป่วย 3) ด้านจิตและสภาพสมอง 4) ด้านสังคม ครอบครัวและผู้ดูแลและเศรษฐกิจ และแบบวัดการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพื้นฐาน (Basic Activity dally of living: BADL) และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสรุปความ

6. ผลการศึกษา สถานการณ์ของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาพบ 1) ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีภาวะสุขภาพปานกลาง ต้องใช้อุปกรณ์ช่วย มีปัญหาการเคลื่อนไหว สูญเสียความจำและการมองเห็น 2) ด้านสุขภาพจิต มีภาวะซึมเศร้าเล็กน้อยถึงปานกลาง และมีภาวะสมองเสื่อม 3) ด้านเศรษฐกิจและสังคม แม้จะได้รับสนับสนุนการเงินจากบุตร รัฐบาลและชุมชน แต่ยังมี ความกังวลด้านการเงิน กระบวนการพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย 1) การสร้างการมีส่วนร่วม 2) การสร้างความตระหนัก 3) การสร้างศูนย์รวมการบูรณาการทำงานระหว่างสามองค์กรภาคี และ 4) การบริหารจัดการให้บริการแบบบูรณาการ การดูแลระยะยาวระหว่างสามองค์กรภาคี ผลลัพธ์จากการพัฒนาพบว่า มีการจัดบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และมีความสามัคคีของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันเพื่อผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพา มี 3 ภาคี คือโรงพยาบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์กรภาคประชาชน ผู้ให้บริการมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันและปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน คือ วิสัยทัศน์ของผู้นำ ศักยภาพของทีมนำงาน และทุนทางสังคมของชุมชนที่ศึกษาถือเป็นปัจจัยของความสำเร็จในการพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

7. สรุปและข้อเสนอแนะ การพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรทั้งสามแห่ง เพื่อให้มีสมรรถนะในกระบวนการฐานคิดของแนวคิดการดูแลระยะยาวเพื่อให้มีสมรรถนะในการพัฒนาระบบบริการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

8. เอกสารอ้างอิง

สัมฤทธิ์ ศรีदारงสวัสดิ์. รูปแบบการดูแลระยะยาวสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ในระยะยาวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ:

กราฟิกซิสเต็ม. 2550.

กนิษฐา บุญธรรมเจริญ. ภาวะพึ่งพาของประชากรสูงอายุไทย. ในชินตา วิชชาวุธ และสถิตพงศ์

ธนวิริยะกุล (บรรณาธิการ), ระบบการดูแลระยะยาวและกำลังคนในการดูแลผู้สูงอายุ: ทิศทางของ

ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2552.